

Geachte heer Voordewind, beste Joël,

Hartelijk dank voor de uitnodiging om terugkoppeling te geven op de concepttekst voor de initiatiefwet “Verantwoord en Duurzaam Internationaal Ondernemen.”

Het is bijzonder om deze conceptwettekst te lezen, vier jaar nadat we een eerste gezamenlijk sessie over dit onderwerp hadden bij Pels Rijcken & Droogleever Fortuijn in Den Haag. Wij willen u allereerst complimenteren en feliciteren met het bereiken van dit resultaat. Wij denken dat aanneming van deze wet een cruciaal onderdeel is van een doordachte mix van beleidsmaatregelen gericht op het voorkomen en adresseren van misstanden in de internationale ketens.

We zijn blij dat de wettekst en de Memorie van Toelichting zo nauw aansluiten bij de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen. De Nederlandse overheid verwacht nu al dat ondernemingen internationaal ondernemen op basis van deze richtlijnen, en in die zin verlangt de wet niets nieuws van Nederlandse bedrijven. Tegelijkertijd zien we dat de naleving van deze richtlijnen helaas te wensen overlaat, en dat de verplichting die deze wet tot stand brengt, noodzakelijk is.

Wij hebben de teksten gelezen met in ons achterhoofd drie vragen:

1. Zou een wet in de huidige vorm impact hebben in de productielanden zelf, en dus een bijdrage leveren aan het voorkomen en adresseren van nadelige impacts op mens en milieu?
2. Past de wet binnen het huidige rechtsstelsel in Nederland?
3. Worden de lasten voor bedrijven met dit voorstel niet disproportioneel vergroot?

Daarnaast hebben we de teksten vergeleken met wat er precies in de *OESO Due Diligence Handreiking* (2018) en andere (sectorale) uitwerkingen van de OESO-richtlijnen staat, en het SER-advies *Samen naar Duurzame Ketenimpact* (2020).

In deze brief brengen wij een aantal suggesties om de impact van de wet te vergroten en het toezicht te verbeteren onder de aandacht. Ook wijzen we op een aantal elementen van de conceptwet die onzes inziens juridisch problematisch zijn in de huidige formulering. Deze zullen we hieronder kort toelichten. Een uitgebreide toelichting, met een overzicht van alle verbetersuggesties, staan in de annex. Ten slotte hebben wij zowel de wettekst als de Memorie van Toelichting bijgesloten met concrete tekstvoorstellen.

Impactvergroten suggesties

- Een belangrijke vorm van milieuschade is **klimaatverandering**. Ook het Nederlandse NCP heeft in een belangrijke uitspraak erkend dat het voorkomen van klimaatschade binnen de verantwoordelijkheid van bedrijven valt om de OESO-richtlijnen na te leven ([NCP Eindverklaring](#) melding NGO's versus ING, 19 april 2019). Deze wet zou klimaatschade daarom moeten opnemen als onderdeel van milieuschade.
- Er zijn een aantal belangrijke **overkoepelende kenmerken** van gepaste zorgvuldigheid die niet expliciet in de wettekst zijn opgenomen (en wel in de OESO-richtlijnen), zoals het betekenisvol betrekken van stakeholders in elke stap van het due diligence-proces, extra zorgvuldigheid waar het gaat om waar het gaat om vakbondsvrijheid, leefbaar loon, kinderen en andere kwetsbare groepen, en aandacht voor de verschillende effecten op mannen en vrouwen. Dit zou in een apart wetsartikel ter inleiding van hoofdstuk 2 kunnen worden opgenomen.
- Ten slotte zijn wij van mening dat de impact van de wet behoorlijk verhoogd kan worden door **inclusie van het mkb in hoofdstuk 2**. In het huidige voorstel wordt een beperkt aantal bedrijven onder de verplichting tot gepaste zorgvuldigheid gevoegd, dit terwijl bijvoorbeeld in de kledingindustrie veel bedrijven actief zijn die niet vallen onder de huidige gestelde

voorwaarden voor een plicht tot gepaste zorgvuldigheid. Zie [ons visiestuk](#) hierover met toelichting op hoe due diligence zelf al proportioneel is en rekening houdt met de grootte en positie van een bedrijf.

Juridische zaken

- Het is van groot belang dat de voorliggende wet niet de huidige mogelijkheden die het Nederlandse recht al biedt om **civielrechtelijk** schade te verhalen op bedrijven beperkt. Er is een risico dat dit nu wel gebeurt, met name omdat hoofdstuk 1 van de wettekst geen expliciete referentie naar civielrechtelijke handhaving bevat, terwijl die wel in de Memorie van Toelichting is opgenomen. Dit kan in het derde lid van artikel 1.2 worden opgenomen.
- Daarnaast lijkt het nu alsof bedrijven met minder dan 250 werknemers **wel een zorgplicht hebben, maar geen gepaste zorgvuldigheid** hoeven te betrachten. Die zorgplicht bestaat in het algemeen nu ook onder het geldende Nederlandse recht, alleen hoeven bedrijven dat niet zo in te richten als nu in hoofdstuk 2 van de wet wordt weergegeven. Daarom zouden wij aanraden artikel 1.3 en artikel 2.1 in de wet om te draaien.
- Ten slotte is het ook niet de bedoeling dat de wet bestaande afspraken die al gemaakt zijn tussen werkgevers en werknemers of vastgelegd zijn in andere wetten en verder gaan dan deze wet, ondergraaft: er moet een zogeheten **opwaartse convergentie** zijn (zie ook SER-advies [Samen naar Duurzame Ketenimpact](#) (2020)).
- **Formulering artikelen 2.4/2.8** is momenteel wat problematisch: het lijkt nu alsof de zakenrelaties beëindigd zou moeten worden. Wij vragen ons af of artikel 2.4 niet sowieso overbodig is. Hier willen we nog wat extra over uitzoeken, en komen we op terug.

Toezicht

- De impact van deze wet valt of staat bij de **kwaliteit van het toezicht**. De onafhankelijke toezichthouder heeft veel expertise nodig, maar ook **voldoende capaciteit** wil zij in staat zijn om niet alleen het lerend vermogen van bedrijven te bevorderen, maar ook waar nodig repressief toezicht te kunnen houden. Wij denken dat het aantal genoemde FTE's voor de toezichthouder nu niet voldoende is en zouden minimaal 25 FTE adviseurs, gelet op de capaciteit van andere toezichthouders. Daarnaast is het van belang dat de **eventuele boetes en sancties afschrikwekkend** genoeg zijn. De huidige genoemde bedragen zijn dat in onze ogen niet.
- Het lijkt ons goed om expliciet te vermelden dat betrokkenen **klachten of handhavingsverzoeken** over wetsovertredingen kunnen indienen bij de toezichthouder. De toezichthouder dient een procedure te ontwikkelen voor de omgang met klachten.
- De wet spreekt over een **geschillencommissie** om indien nodig te beoordelen hoe een bedrijf betrokken is bij een nadelig gevolg. Wij adviseren deze te schrappen. Niet een geschillencommissie, maar de toezichthouder zou bij geschillen moeten onderzoeken wat de relatie is tussen de onderneming en het nadelige gevolg.

Tot slot zouden wij nogmaals willen benadrukken dat wij verheugd zijn dat u dit baanbrekende initiatief heeft genomen. Deze wet kan een belangrijke bijdrage leveren aan het verbeteren van de levens van de kinderen, arbeiders, lokale gemeenschappen en anderen in productielanden, zodat zij niet langer de prijs betalen voor (te) goedkope producten op de Nederlandse markt. Daar zullen we u, en de ChristenUnie, zeer dankbaar voor blijven.

Wij wensen u heel veel succes met de verdere uitwerking van deze wet. Wij zullen die ontwikkelingen op de voet blijven volgen.

Met vriendelijke groet,

Gisela ten Kate
Coördinator MVO Platform